

FÓRUM ARCHIVÁROV

----- Roč. XI č.2 -----

----- Február 2000 -----

Štátny okresný archív v Rožňave

Počiatky organizovanej archívnej starostlivosti na úrovni okresu môžeme datovať do obdobia prijatia vládneho uznesenia č.4 zo dňa 9. januára 1951. Účinok tohoto uznesenia bol v Rožňavskom okrese hneď badateľný. Už 7. februára 1951 ONV-referát pre vnútorné veci a bezpečnosť zvláštnym prípisom a pasportizačným hárkom informatívne zisťuje skutočný stav a vykonáva prvý orientačný súpis archívov - archívnych fondov v okrese. Už pri tomto súpise sa zistilo, že niektoré NV odovzdali písomnosti pochádzajúce z ich činnosti, ale aj z činnosti ich predchodcov zberným surovinám. Môžeme sa iba domnievať, že sa v zbere ocitli archívne

dokumenty jedinečnej dokumentárnej hodnoty. Takýto osud postihol časť fondu mestečka Štitník, Plešivec, fond obce Krásnohorské Podhradie. Podobné osudy zaznamenali aj fondy iných obcí, kde sa s potencionálnym archívnym materiálom zaobchádzalo neodborne, bez skartácie a odborného archívneho dozoru. Tento stav bol veľmi vážny a vyžadoval si urýchlené riešenie. KNV - referát pre vnútorné veci a bezpečnosť v Košiciach v súčinnosti s Radou ONV v Rožňave, schvaľuje a prijíma do funkcie okresného archívára p. Júliusa Klincku. Stalo sa tak dňa 25. marca 1952. Pán Klincko mal skúsenosti z práce notára, ktorú vykonával v

medzivojnovom období. Archivárom bol menovaný súčasne aj pre okresy Moldava nad Bodvou a Revúca. Na prácu mu bola pridelená jedna kancelária ONV v Rožňave.

V rokoch 1952 - 1954 zameriaval okresný archivár svoju činnosť predovšetkým na záchranu existujúcich archívnych fondov vo všetkých troch okresoch. Vyvíjal veľké úsilie za pridelenie vyhovujúcich priestorov pre okresný archív. Vládne nariadenie č.29/1954 Zb. posunulo problém archívniectva do väčšej pozornosti spoločnosti a prinieslo aj prvé konkrétne výsledky. Okresný archív bol umiestnený v priestoroch Andrássovského kaštieľa v Betliari, kde boli pre činnosť vyčlenené 4 miestnosti. V tomto období plnom paradoxov vznikajú prvé súpisy dokumentov k dejinám robotníckeho hnutia a KSČ, ale aj konflikt s vtedajšou Slovenskou archívnu správou, ktorý bol opísaný vo Fóre archivárov s istou dávkou nadhľadu a humoru / Chreňo, J.: Jedenkrát aj takto ... FA IX.č.2,1998,s.21-22/.

Do archívu sa dostávajú fondy bývalých Okresných úradov v Rožňave, Dobšinej, notárske úrady, živnostenské spoločenstvá, fondy spolkov a iné. Od začiatku r.1954 už

nemal okresný archivár v pôsobnosti okres Moldava nad Bodvou, naďalej mu však ostáva starostlivosť o okres Rožňava a Revúca a to až do roku 1956, kedy sa i v Revúcej vytvoril okresný archív, existujúci samostatne do konca júna roku 1960.

Koncom roka 1955 dochádza k zmene na poste okresného archivára. Pán Klincko sa stáva riaditeľom Štátneho kultúrneho majetku v Betliari a 15. novembra 1955 nastupuje do funkcie okresného archivára pán Jozef Špilda, ktorý v tejto funkcii pracuje až do 1. mája 1972. Toto obdobie by sme mohli charakterizovať ako obdobie, keď sa vytvárali základné predpoklady /personálne i materiálne/ na odbornú prácu. Zároveň sa tu odohráva reorganizácia štátnej správy, čo neobišlo ani archív. V zmysle zákona o reorganizácii štátnej správy č.36/1960 v ČSSR, bol opäť pričlenený k Okresnému archívu v Rožňave archív Revúckeho okresu. Všetky archívne dokumenty ostali v Revúcej, kde sa vytvorilo detašované pracovisko s jedným pracovníkom. Tento stav trval až do začiatku 70-tych rokov. Preberaním nových prírastkov sa stávajú priestory v Betliari malé a nevyhovujúce. Nároky na priestory si uplatňuje i vedenie kaštieľa v Betliari,

ktorý sa profiluje ako Národná kultúrna pamiatka - budúca turistická atrakcia Gemera. Na základe rozhodnutia ONV v Rožňave sa začal pre potreby archívu renovovať kaštieľ barónky Thánovej v Brzotíne. Stavebné práce sa ukončili v roku 1969. Postupné vybavenie a sťahovanie archívu trvalo do r.1972. V tomto období bol presťahovaný aj archív z Revúcej. Celkovo sa presťahovalo cca 1100 bm archívneho materiálu, ktorý tvorilo 130 archívnych fondov. Toto obdobie bolo poznamenané aj personálnymi zmenami. Pán Špilda odchádza do starobného dôchodku a na miesto vedúceho archívu je menovaný pán Ondrej Petergáč, ktorý pracuje v archíve počas určitého obdobia úplne sám. Situácia sa stabilizovala a od 1. januára 1974 sú obsadené v archíve 3 systematizované miesta. Prichádza obdobie, ktoré je pre archív relatívne úspešné. Dobré priestorové podmienky umožňujú prijímať do archívu nové prírastky. V tomto období sa do archívu dostávajú mimo iných aj fondy Magistrát Jelšava 1299 - 1922, Magistrát Dobšiná 1326 - 1920, Magistrát Rožňava 1323 - 1922, Magistrát Revúca 1612 - 1922, Okresný úrad v Revúcej 1923 - 1944, Mestský úrad Rožňava 1923 - 1944,

Mestský úrad Dobšiná 1921 - 1944, fondy mestečiek Plešivec a Štítnik. Kapacita archívu sa pomaly naplňala a koncom 80-tych rokov bola úložná plocha vyťažená na maximum cca 1800 bm. V tomto období sa vykonala aj rekonštrukcia kaštieľa v Brzotíne a v roku 1989 bol slávnostne odovzdaný do prevádzky. Aj keď sa na čas rozšírila úložná plocha, začiatok 90-tych rokov, poznamenaný veľkým náporom na preberanie archívnych dokumentov zanikajúcich inštitúcií a podnikov, robí situáciu neúnosnou. Akoby problémov nebolo dost', prijatím zákona SNR č. 138/1991 Z.z. pripadá zrekonštruovaná budova do vlastníctva obce Brzotín a archív sa na základe nájmovej zmluvy dostáva do prenájmu. Pánovi Petergáčovi - riaditeľovi ŠOKA sa podarí nájsť východisko z tejto situácie. Za aktívnej pomoci MV SR - OAaSS sa vytypovala budova v Rožňave. Budova bola postavená v prvej polovici 18. stor. ako Františkánsky kláštor. Pred odkúpením tu bol Domov dôchodcov. Nové prírastky sa umiestňujú do tejto budovy. Napriek všetkým týmto problémom a komplikáciám archív plnil svoju úlohu a zabezpečoval odborné archívne práce. Spracúvanie a sprístupňovanie archívnych fondov

však bolo vo veľkej miere poznamenané vtedajšou spoločenskou objednávkou, orientovanou na spracovanie rôznych súpisov a katalógov k dejinám robotníckeho hnutia a KSČ. Dôsledky sa prejavujú v tom, že pomer sprístupnených fondov k nesprístupneným je aj napriek úsiliu celej rady pracovníkov, ktorí sa v archíve vystriedali pomerne nepriaznivý.

Začiatkom roku 1997 odchádza p. Ondrej Petergáč do starobného dôchodku. Na miesto riaditeľa ŠOKA bol menovaný Mgr. Ján Lipták. Hneď po nástupe vyvíja veľké úsilie ako vytvoriť v budove podmienky vhodné pre archív. Budova je v havarijnej situácii, roky využívania, bez investovania do jej údržby zásadne poznamenali jej technický stav. Pracovníci archívu vykonali v interiéri veľa svojpomocných prác, zamokanie a veľkú vlhkosť však neodstránili. Budova si vyžaduje zásadnú rekonštrukciu. Súčasný stav považujeme za provizórium a ďalšie odkladanie rekonštrukčných prác môže mať katastrofálne následky nielen na archívny materiál, ale aj bezpečnosť pracovníkov a úradných návštev.

ŠOKA tak vyvíja svoju činnosť na dvoch pracoviskách - Rožňave a

Brzotíne. Súčasný personálne obsadenie je 5 odborných pracovníkov. Traja pracovníci majú vysokoškolské vzdelanie /z toho 1 pracovník aj kurz archívnictva/ a dvaja pracovníci majú stredoškolské vzdelanie rozšírené o kurz archívnictva pri IVES. V archíve máme odborné a personálne predpoklady, aby sme zaznamenali pokrok aj v sprístupňovaní archívnych fondov a tvorbe archívnych pomôcok. Priemerný vek pracovníkov ŠOKA je v súčasnosti 36,6 r. a ich priemerná doba praxe v archíve je 6,4 r. Na podporu tohto konštatovania môžem uviesť fakt, že od r.1997 sme spracovali inventáre Obvodný notársky úrad Slavošovce 1914 - 1945, Obvodný notársky úrad Veľká Poloma 1895 - 1944, Notársky úrad v Plešivci 1871 - 1938, tematický katalóg - Protižidovské opatrenia v meste Rožňava počas II. svetovej vojny 1938 - 1944, pred ukončením je inventár Magistrátu v Jelšave 1299 - 1922. V súčasnosti náš archív eviduje 268 archívnych fondov, čo predstavuje cca 2050 bm, z toho usporiadaných 383 a inventarizovaných 335 bm.

ŠOKA v Rožňave podľa usmernenia MV SR - OAaSS plní úlohy na úseku archívnictva aj pre územný obvod Revúca. V rámci

predarchívnej starostlivosti evidujeme cca 400 organizácií resp. právnických subjektov, ktoré sú rovnomerne rozdelené do starostlivosti jednotlivých pracovníkov ŠOKA. Pozornosť venujeme hlavne subjektom, ktoré sú zaradené do komplexnej archívnej starostlivosti. V komunikácii s jednotlivými subjektami sa snažíme nájsť optimálny a efektívny systém, výsledok je však mnohokrát neadekvátny vynaloženému úsiliu a príprave. Býva skoro pravidlom, že tam, kde sa spisovej službe venuje zodpovedný pracovník dlhšiu dobu i úroveň prípravy skartácie a stav registratúry je na dobrej úrovni, tam kde je častá obmena je starostlivosť o registratúru horšia.

Práca v archíve je zmysluplná vtedy, keď sa archívny dokument aj využíva. V roku 1999 sme zaznamenali 23 bádateľov, čo predstavovalo 51 bádateľských návštev. Pre bádateľské účely slúži bádateľňa v Brzotíne, ktorá má kapacitu 6 miest. Záujem bádateľov bol rôznorodý, zameraný prevažne na regionálne dejiny a osobnosti, židovskú kultúru, finančníctvo a dane, históriu Rómov, demografický vývoj, dejiny Matice slovenskej v Rožňave, dejiny kníhtlače, škôl, baníctva a

hutníctva. Bádateľom je, k dispozícii informačný aparát archívu a knižnica, ktorá predstavuje 5252 zväzkov odbornej literatúry. Medzi zväzkami sú zastúpené kompletne zákonníky Rakúska, Uhorska, ČSR a Slovenského štátu a iné vzácné zväzky. V minulom roku sme začali s automatizovaným spracovaním knižničných jednotiek.

Evidenciu záznamov vykoná - vame v programe ASU. V minulom roku sme zaevidovali 876 záznamov, z toho 407 spisov a poskytli sme 278 správnych informácií. Požiadavky o správne informácie, počty záznamov a spisov majú v porovnaní s predchádzajúcim obdobím stúpajúcu tendenciu.

Nezabúdame ani na prezentáciu činnosti ŠOKA. V regionálnej tlači /Zora Gemera/ už tretí rok vychádza rubrika „STALO SA PRED STO ROKMI“, do ktorej pravidelne prispieva náš externý spolupracovník. Pramene mu poskytujú naše zbierky regionálnych novín, ktoré vychádzali pred 100 rokmi. Rubrika má veľký ohlas vo verejnosti. Činnosť archívu bola prezentovaná aj v Mestskej televízii, ktorá populárnou formou predstavila právu archívu rožňavskej verejnosti a venovala jej pomerne

veľký časový priestor. ŠOKA v minulom roku neobišli ani žiacke exkurzie. Spolu to boli 4 exkurzie pre 115 účastníkov.

Mojím cieľom bolo predstaviť náš archív, ktorý sa zatiaľ v tejto rubrike neprezentoval. Nemohol som to postihnúť v celej šírke, urobil som tak len v hrubých rysoch zdôrazňujúc tie momenty a skutočnosti, ktoré podstatne poznamenali jeho profiláciu a v konečnom dôsledku aj súčasný stav. Pre úplnosť uvediem aj zoznam pracovníkov, ktorých rukami prešli metre archívnych dokumentov a majú veľkú zásluhu a podiel na ich ochrane a sprístupnení.

Všetkým patrí uprimné podakovanie.

Vedúci a riaditelia: Július Klincko 1952 - 1955, Jozef Špilda 1955 - 1972, Ondrej Petergáč 1972 - 1997, Mgr. Ján Lipták 1997;

Odborní pracovníci: Pavol Sitanko, Anton Hrivňák, PhDr. Milica Váňová /Bodnárová/, Eva Krajčiová, PhDr. Róbert Jamrich, Edita Kissová, Ondrej Kanaba, PhDr. Egon Nitzky, Stanislav Kršniak;

Súčasnú obsadenie: Mgr. Ján Lipták, Mgr. Miroslav Salma, Ing. Eva Jergová, Gabriela Bischofová, Eva Kerekešová.

Mgr. Ján Lipták

3. archívnych dní na Slovensku ...

Dokumenty centrálného bankovníctva

Vo svojom príspevku by som sa chcel aspoň čiastočne dotknúť problematiky centrálného /emisného/ bankovníctva na Slovensku od začiatku 19. storočia až po vznik Národnej banky Slovenska 1. januára 1993, s výnimkou obdobia od apríla 1939 do novembra 1945, kedy na Slovensku pôsobila Slovenská

národná banka. Keďže v prípade SNB ide o jeden z najvýznamnejších archívnych fondov uložených v archíve NBS, bude mu venovaný samostatný referát kolegu Mgr. Miloša Mazúra.

Ak dovoľíte, v prvej časti by som sa chcel venovať histórii centrálného bankovníctva na Slovensku do roku 1993 a v druhej časti by som sa

pokúsil opísať v akom rozsahu sa tieto dokumenty zachovali v archíve NBS, súčasný stav ich spracovania, ako aj možnosti ich využitia pe bádateľské účely.

Rakúska národná banka

Do vzniku Slovenskej národnej banky v roku 1939 nemalo Slovensko vlastnú centrálnu /emisnú/ banku. Menový vývoj na našom území ovplyvňovali centrálné peňažné ústavy Rakúsko-uhorskej monarchie a od roku 1918 Československej republiky.

Prvou inštitúciou tohto druhu bola Privilegovaná rakúska národná banka, zriadená cisárskym patentom Františka I. z 1. júna 1816. Táto banka vznikla na nátlak viedenských finančných kruhov, ktoré sa snažili napraviť katastrofálny stav financií habsburskej ríše a zabrániť zasahovaniu štátnej moci do emisie papierových peňazí. Prvé papierové peniaze na našom území pod názvom bankocetle, alebo bankové cedule sa objavili už v roku 1762, kedy ich začala vydávať Viedenská mestská banka. Rakúska národná banka, ako súkromná inštitúcia pod ochranou štátu, s akciovým kapitálom 60 miliónov zlatých, dostala výhradné právo vydávať v celej ríši bankovky, ktoré sa zároveň stali zákonným

platidlom. Dostala taktiež výhradné právo zriaďovať svoje filiálky. Podľa niektorých údajov ako jediná na Slovensku začala pôsobiť filiálka v Košiciach už v roku 1854 s dotáciou 100.000 zlatých pre jej úverové operácie.

Rakúsko-uhorská banka

V roku 1878 došlo po dlhých a zložitých jednaniach medzi rakúskou a uhorskou vládou k pretvoreniu Rakúskej národnej banky na Rakúsko-uhorskú banku. Banka zostala akciovou spoločnosťou s kapitálom 90 miliónov zlatých so sídlom vo Viedni a s rovnocennými hlavnými riaditeľstvami vo Viedni a Budapešti. O peňažnom obehú a úverových operáciách na území svojho štátu rozhodovali obe riaditeľstvá samostatne. Spoločnými orgánmi sa stalo valné zhromaždenie akcionárov a Generálna rada, ktoré určovali jednotné zásady emisnej činnosti banky a rozhodovali o najdôležitejších spoločných otázkach jej riadenia. Rakúsko - uhorská banka v snahe zväčšiť rozsah svojich obchodov sa rozhodla zriaďovať nové filiálky. Z týchto dôvodov bola na Slovensku v roku 1879 vytvorená filiálka v Bratislave, pravdepodobne v roku 1900 k nim pribudli filiálky v Banskej

Bystrici, Nitre a napokon v roku 1912 filiálka v Žiline. V roku 1879 boli zriadené aj podružné miesta Rakúsko-uhorskej banky /Bankennebenstellen/, ktorých hlavnou úlohou bolo prijímať zmenky na eskont. Na Slovensku bolo štrnásť týchto podružných miest. Snaha vedenia banky udržať kurz rakúsko-uhorskej meny stroskotala po vypuknutí Prvej svetovej vojny, kedy v dôsledku obrovských výdavkov dochádzalo k inflačnej emisii papierových peňazí, čo viedlo k znehodnoteniu meny. Mince z drahých kovov zmizli z obehu a bankovky dostali nútený obeh. Bol zrušený zákaz poskytovania úveru štátu a banka bola nútená lombardovať všetky vojenské pôžičky štátu za nevýhodných podmienok. Táto situácia viedla na konci vojny k zrušeniu rakúsko-uhorskej meny.

Bankový úrad ministerstva financií

Československo po svojom vzniku 28. októbra 1918 prevzalo spolu s ďalšími nástupníckymi štátmi rakúsko-uhorskú menu, ale v dôsledku neustálej emisie bankoviek zo strany Rakúsko-uhorskej banky hrozil rozvrat financií nového štátu. Československá vláda preto urýchlene pripravovala menovú rozluku. Dňa 25. januára 1919, po uzavretí československých

hraníc, došlo zákonom č. 84 Sb. k okolkovaniu rakúsko-uhorských bankoviek a k zavedeniu československej korunovej meny. Dochádzalo však k častým pokusom o falšovanie kolkov, preto boli kolkované bankovky postupne vymieňané za československé štátovky. Pre správu novej meny československá vláda prevzala všetky filiálky Rakúsko-uhorskej banky na svojom území. Na základe vládneho nariadenia zo dňa 6. marca 1919 zriadila Bankový úrad ministerstva financií, ktorý ako štátny orgán dočasne plnil funkciu cedulovej banky a jeho hlavnou úlohou bolo stabilizovať novovzniknutú československú menu. Činnosť Bankového úradu riadilo ministerstvo financií prostredníctvom Bankového výboru ministerstva financií. Bankový výbor mal širokú právomoc: bol poradným orgánom ministra financií, podával dobrozdania o otázkach predložených ministrom, spravoval obeh platidiel, staral sa o nápravu československej meny a spravoval štátny dlh. V Bankovom výbore sa presadili hlavne reprezentanti Živnostenskej banky v Prahe, ako aj jej deflačná koncepcia. Jediným zástupcom Slovenska v tomto výbore bol JUDr. Ľudovít Medvecký, predstaviteľ agrárnej strany, ktorý mal

obhajovať záujmy Slovenska v hospodárskych a finančných otázkach, pri menovaní vedúcich úradníkov filiálok, pri prijímaní zmienek slovenskej proveniencie na eskont a podobne.

Bankový úrad bol už pri svojom vzniku považovaný za inštitúciu dočasného charakteru a po stabilizácii československej meny sa počítalo so vznikom centrálnej emisnej banky. Preto od 1. apríla 1926 začala svoju činnosť Národná banka československá, ktorá prevzala všetky obchody Bankového úradu, ako aj jeho aktíva a pasíva. NBČS bola zriadená ako verejná, nezávislá účastinná spoločnosť s akciovým kapitálom 12 mil. zlatých amerických dolárov /405 mil. korún/. Dostala na 15 rokov výhradné právo vydávať v Československu bankovky. Jej povinnosťou bolo spravovať československú menu, zabezpečovať jej kovové krytie, udržiavať stabilný kurz koruny hlavne voči americkému doláru. Zabezpečovala aj obeh platidiel v štáte, riadila a kontrolovala devízové obchody a poskytovanie obchodných úverov. Do roku 1934 realizovala politiku zlatej zmeniteľnosti koruny. To sa jej v obmedzenej forme /tzv. štandard zlatej devízy/ podarilo v

roku 1929, avšak po období hospodárskej krízy a po dvoch devalváciách československej koruny /1934, 1936/ sa od politiky zmeniteľnosti bankoviek za zlato definitívne upustilo.

Vedúcimi orgánmi banky boli guvernér, banková rada, revidujúci výbor a valné zhromaždenie. Ako zástupca Slovenska bol za člena bankovej rady 1. apríla 1926 kooptovaný JUDr. Ľudovít Medvecký, ktorý bol zaradený do úverového odboru. Svoju funkciu vykonával do roku 1930, keď ho nahradil Matej Metod Bella, predseda Zemedelskej rady pre Slovensko, ktorý podobne ako Medvecký bol funkcionárom agrárnej strany. Predstavitelia ostatných slovenských politických strán, no najmä Hlinkova slovenská ľudová strana, často obviňovali agrárnu stranu z toho, že si túto funkciu „vyárendovala pre seba“ a že ju zneužíva vo svoj prospech. Matej M. Bella pôsobil vo funkcii člena bankovej rady do roku 1938.

Činnosť úradovní banky riadila obchodná správa, ktorá bola grémiom úradníkov a tajomníkov na čele s vrchným riaditeľom. Národná banka naďalej rozširovala počet úradovní, ktoré prevzala od Bankového úradu.

Podľa údajov z roku 1937 okrem Hlavného ústavu v Prahe pôsobilo 34 filiálok a 136 pobočiek, z toho na Slovensku bolo 6 filiálok /Bratislava, Košice, Banská Bystrica, Žilina, Nitra a od roku 1933 Ružomberok/ a 22 pobočiek. V dôsledku mníchovského diktátu a viedenskej arbitráže však muselo Československo odstúpiť časť svojich území Nemecku, Maďarsku, Poľsku, čím zaniklo 15 filiálok banky, medzi nimi aj filiálka v Košiciach, ktorá bola 4. novembra 1938 evakuovaná do Žiliny.

Zo slovenských filiálok najvýznamnejšie postavenie počas celého svojho pôsobenia mala filiálka v Bratislave, ktorá podľa dostupných prameňov vykazovala po filiálke v Brne vo všetkých svojich obchodných a úverových činnostiach najväčšie obraty a zisky. Podľa bankového zákona dozorom nad činnosťou filiálky v Bratislave bol poverený slovenský zástupca v bankovej rade. Celkový podiel slovenských filiálok na obchodnej činnosti NBČS bol však pomerne malý, čo bolo zapríčinené slabým rozvojom slovenského hospodárstva, nedostatkom kapitálu a jeho koncentrácia v českých krajinách, hlavne v Prahe. Podiel slovenských úradníkov na správe a vedení banky

bol tiež nepatrný a dalo by sa povedať, že okrem jedného člena bankovej rady, Slovensko vo vrcholných orgánoch banky nebolo vôbec zastúpené. Súviselo to aj s malým počtom akcionárov zo Slovenska, ktorí nedokázali navrhnuť a presadiť svojho kandidáta. Na valnom zhromaždení banky sa mohli totiž zúčastniť len akcionári, ktorí vlastnili najmenej desať akcií.

Po vyhlásení autonómie Slovenska 6. októbra 1938 došlo k určitým nepatrným zmenám. Ústredie v Prahe odvolalo českých úradníkov zo Slovenska a na ich miesta boli prijímaní úradníci slovenskej národnosti. Za člena Obchodnej správy v Prahe bol vymenovaný prednosta bratislavskej filiálky Martin Kollár. Predstavitelia slovenského bankovníctva však neboli spokojní s týmto stavom a vypracovali návrh na reorganizáciu banky, ktorý bol prostredníctvom Ministerstva hospodárstva Slovenskej krajiny zaslaný bankovej rade NBČS. Podľa tohto návrhu mali byť do bankovej rady prijatí štyria Slováci, dvaja menovaní a dvaja volení. Jeden z nich mal byť vymenovaný za viceguvernéra banky a všetci štyria mali tvoriť slovenskú bankovú radu. Filiálka v Bratislave

malá byť zmenená na Hlavný ústav pre Slovensko, ktorý v úverových záležitostiach týkajúcich sa Slovenska mal mať rovnakú právomoc ako Hlavný ústav v Prahe. Na jeho čelo mala byť vymenovaná slovenská obchodná správa. Tento návrh bol prerokovaný v bankovej rade 20. decembra 1938 a bol odmietnutý s tým, že banka sama o sebe nemôže tento problém riešiť a navrhované zmeny môžu byť prijaté len vo forme nových zákonov. Jediným ústupkom bolo zvolenie Fraňa Tisu za člena bankovej rady a Jozefa Rybára za člena revidujúceho výboru na valnom zhromaždení v januári 1939. Ministerstvo hospodárstva Slovenskej krajiny predložilo návrh na reorganizáciu banky na rokovaní česko-slovenskej vlády a pravdepodobne 21. februára 1939 došlo k vymenovaniu Jozefa Fundárka za viceguvernéra Národnej banky česko-slovenskej. Na 15. marca 1939 bola plánovaná návšteva guvernéra banky v Bratislave, kde sa mali prerokovať ďalšie organizačné zmeny. K tým však už nedošlo, pretože 14. marca 1939 bola vyhlásená samostatná Slovenská republika a následne vznikla Slovenská národná banka, pôsobeniu ktorej je venovaný referát Mgr. Mazúra.

Národná banka Československá 1945 - 1950

Prvé mesiace po skončení 2. svetovej vojny pôsobili na území obnoveného Československa vedľa seba dva emisné ústavy. V českých krajinách to bola Národná banka Československá, ktorá sa obnovila transformáciou bývalej protektorátnej Národnej banky pre Čechy a Moravu a na Slovensku to bola spomínaná Slovenská národná banka. Obdobie nejednotnosti v menovej oblasti ukončil dekrét prezidenta republiky č.139 Sb. z 19. októbra 1945 o prechodnej úprave právnych pomerov v NBČS, ktorý vstúpil do platnosti 26. novembra 1945. Dekrét stanovil, že Národná banka Československá má vykonávať činnosť ceduľovej banky na území celého štátu. Slovenská Národná banka sa stala súčasťou NBČS a jej ústredie sa transformovalo na Národnú banku Československú, Oblastný ústav pre Slovensko. Najväčšou úlohou, ktorú musela NBČS riešiť, bola otázka obnovy jednotnej meny na území celého štátu. Zavedenie československej korunovej meny k 1. novembru 1945 sa udialo na základe dekrétu prezidenta republiky č.91 z 19. októbra 1945. Výmena za dovtedajšie menové jednotky,

slovenské a protektorátne koruny sa určila v pomere 1 : 1, čo bolo zjavným znevýhodnením slovenskej koruny, ktorá bola všeobecne považovaná za hodnotnejšiu a stabilnejšiu. Vymeniť bolo možné 500 korún na každú fyzickú osobu. Ostatné platidlá sa museli zložiť na vkladné knižky a bežné účty u peňažných ústavov. Všetky tieto vklady v starých platidlách boli viazané. Súčasťou menovej reformy bola aj povinná úschova účastín u peňažných ústavov do 30. novembra 1945. Týmto radikálnymi zásahmi objem obeživa klesol z pôvodných 111 miliardy korún na 30 miliárd. Uvoľňovanie viazaných vkladov usmerňovala Národná banka Československá a ministerstvo financií. Uvoľňovanie bolo povolené len zo sociálnych dôvodov a pre verejné úrady. Dochádzalo však k nadmernému uvoľňovaniu týchto vkladov, čo znamenalo rozmnožovanie peňazí v obehu a hrozbu inflácie. Koncom roka 1948 bolo v obehu už okolo 70 miliárd korún.

Oblasťný ústav v Bratislave mal v štruktúre NBČS autonómne postavenie. Vo všetkých personálnych, úverových a devízových otázkach týkajúcich sa Slovenska mal široké právomoci a mohol rozhodovať

po nerne samostatne. Aktívne sa podieľal na správe československej meny, pri dokončovaní menovej reformy, uvoľňovaní viazaných vkladov. Vypracovával podklady pri uzatváraní mierových zmlúv predovšetkým s Maďarskom a Nemeckom. Nároky voči Nemecku za škody utrpené počas vojny za bývalú Slovenskú národnú banku boli vyčíslené na 18,6 miliárd Kčs. Finančne zabezpečoval výmenu obyvateľstva medzi Slovenskom a Maďarskom. Zabezpečil aj ukončenie transferu úspor slovenských robotníkov z Nemecka a bývalého Protektorátu, prevod penzií a pozostalosti Slovákov v zahraničí na Slovensko (hlavne z USA). Devízový odbor fungoval tak a v takom rozsahu, aby obchody slovenských podnikov so zahraničím sa mohli po platobnej stránke vybaviť priamo v Bratislave, tak pokiaľ ide o agendu povoľovaciú, ako aj o vykonanie príslušných platieb. Oblasťný ústav vydával kurzové listy, ktoré jediné boli smerodajné pre slovenské podniky.

Už krátko po februári 1948 previedli komunisti čistky v správnych orgánoch banky a nahradili ich svojimi prívržencami. Tieto čistky neobišli ani Oblasťný ústav v Bratislave, kde v

marci 1948 začal pôsobiť tzv. akčný výbor, ktorý obvinil riaditeľa Oblastného ústavu Jána Michalíka ako „exponenta Demokratickej strany“ z neodbornosti a neschopnosti a presadili jeho preloženie spolu s riaditeľom Revízneho odboru Ladislavom Ráztockým do výslužby. Došlo taktiež aj k obmedzeniu právomocí Oblastného ústavu NBČS v Bratislave a to najmä v devízovej a úverovej oblasti.

V súvislosti s nastolením komunistického režimu sa začala aj rozsiahať a urýchlená centralizácia slovenského komerčného bankovníctva. Prvým krokom bolo zlúčenie všetkých obchodných bánk do jednej prevádzkovej banky na Slovensku a to Slovenskej Tatra banky. Financovanie a kontrola investícií boli sústredené do jednej celoštátnej banky, ktorou bola Investičná banka n.p. Praha. Napriek opatrnej kritike NBČS, sa vedúci predstavitelia štátu, pod sovietskym vplyvom rozhodli ukončiť túto centralizáciu vytvorením jednotnej banky emisného a prevádzkového charakteru.

Štátna banka československá

Z tohto dôvodu bola zákonom č. 31 z 9. marca 1950 zriadená Štátna banka Československá, ktorá k 1. júlu

1950 prevzala všetky práva a záväzky Národnej banky Československej, Živnostenskej banky v Prahe, Slovenskej Tatra banky v Bratislave a Poštovej sporiteľne. ŠBČS sa tak stala jediným bankovým aparátom so zámerom zabezpečiť jednotu peňažnej a úverovej sústavy. Okrem toho, že pôsobila ako emisná banka, stala sa aj jedinou bankou pre poskytovanie krátkodobých úverov a pokladničným zúčtovacím ústredím Československa.

Treba však upozorniť, že Slovenská Tatra banka úplne nezanikla a hoci nevykonávala žiadnu činnosť, pôsobila až do roku 1992 ako tzv. banka v klude. To isté sa týkalo Živnostenskej banky, ktorá bola prenechaná na plnenie niektorých úloh pre súkromnú klientelu v styku so zahraničím. Okrem nich, ako som už uviedol, pôsobila aj Investičná banka pre poskytovanie dlhodobých investičných úverov.

Na čele ŠBČS bol generálny riaditeľ, ktorý bol priamo podriadený ministrovi financií a zároveň bol aj členom kolégia ministra financií. Na Slovensku bol založený Oblastný ústav ŠBČS pre Slovensko /ďalej len OÚ ŠBČS/ so sídlom v Bratislave. Hlavný riaditeľ Oblastného ústavu ŠBČS pre Slovensko riadil činnosť

banky v celej slovenskej oblasti a to podľa pokynov a predpisov generálneho riaditeľa ústredia ŠBČS v Prahe. Na území Slovenska sa zriadilo 66 pobočiek ŠBČS a to v tých miestach, kde predtým sídlili filiálky alebo expositúry postupne likvidovaných bánk. V prvej etape činnosti ŠBČS išlo hlavne o scelenie týchto bývalých peňažných ústavov do jednej inštitúcie. Toto obdobie môžeme nazvať obdobím úplnej centralizácie bankovníctva. Vedenie banky ďalej rozhodlo o vytvorení krajských pobočiek na Slovensku k 1. júnu 1951 a to vo vtedajších krajských sídlach - Bratislave, Banskej Bystrici, Košiciach, Nitre, Prešove a Žiline.

Základným menovým zákonom tohto obdobia bol zákon č. 41/1953 Zb. o peňažnej reforme, ktorá spočívala vo vydaní nových československých platidiel s nominálnou hodnotou podľa sovietskeho vzoru. Výmena sa realizovala v pomere 5 Kčs starých korún za 1 Kčs nových korún. Tvrdosť peňažnej reformy verejnosť šokovala. Zredukovala hotovosť i úspory obyvateľstva na minimum. Zrušila záväzky zo životných poisťok a iných cenných papierov, ktorými si nezanedbateľná časť obyvateľstva zaistovala prostriedky na starobu a

priviedla množstvo obyvateľov na pokraj biedy. Zákon o peňažnej reforme zrušil aj viazané vklady, ktoré podobne ako tuzemské cenné papiere prepadli v prospech štátu. Zákon o peňažnej reforme zaistil ministerstvu financií rozhodujúcu úlohu v oblasti prípravy vydania nových druhov peňazí, ŠBČS v tejto veci hrala druhoradú úlohu. Podriadenosť emisnej banky i v ostatných smeroch záujmom štátneho rozpočtu, napomáhala účinnejšie centralizovať finančné prostriedky potrebné pre realizáciu ďalekosiahlych zámerov výstavby gigantického ťažkého priemyslu v údajnom záujme socialistickej sústavy.

Od roku 1958 sa rozšírila činnosť ŠBČS o poskytovanie dlhodobých investičných úverov. Túto funkciu dovtedy vykonávala Investičná banka, n.p., ktorá však tým úplne nezanikla. Prevzala agendu a správu cudzích cenných papierov od ostatných zlikvidovaných peňažných ústavov. Týmto opatrením sa dovŕšila koncentrácia prevažnej časti bankových funkcií do jednej banky - ŠBČS.

Táto koncentrácia mala za následok úplné podriadenie Oblastného ústavu v Bratislave ústrediu ŠBČS v Prahe, čím bol degradovaný

na vykonávateľa rozhodnutí generálneho riaditeľa banky, bez akejkoľvek možnosti presadiť záujmy a potreby Slovenska. K istým pokusom o zmenu tohto nerovnoprávneho postavenia došlo po vyhlásení ústavného zákona o československej federácii 28. októbra 1968, kedy sa v oblasti bankovníctva začali horúčkavité prípravy pre vznik federálnej emisnej banky a dvoch národných emisných bánk. Federálna banka mala zodpovedať za svoju činnosť Federálnemu zhromaždeniu, Slovenská a Česká národná banka zase národným radám. Na Slovensku mala byť zriadená okrem Slovenskej národnej banky aj Slovenská všeobecná banka ako komerčná banka. Tieto zmeny sa nepodarilo presadiť, lebo na januárovom pléne ÚV KSČS v roku 1970 sa prijalo politické rozhodnutie „usporiadať ŠBČS ako jednotnú emisnú, úverovú a zúčtovaciu organizáciu v záujme jednotnej československej ekonomiky“. Duchu nastupujúcej normalizácie zodpovedal aj nový zákon o ŠBČS z roku 1970, na základe ktorého sa zriadili tieto typy organizačných jednotiek: ústredie so sídlom v Prahe, hlavné ústavy pre ČSR a SSR, krajské správy, pobočky v každom okrese. Do organizačnej

štruktúry ŠBČS patrili aj rôzne kolektívne orgány, z ktorých najdôležitejšie boli banková správa a bankové výbory, ako poradné orgány ústredia ŠBČS.

Dôležité zmeny nastali až v roku 1988 a 1989 prijatím Zákona o ŠBČS č. 130/1989 Zb., zákona o bankách a sporiteľniach č. 158/1989 Zb. ako aj devízového zákona č. 162/1989 Zb., ktoré nadobudli platnosť od 1. januára 1990. Od tohto termínu sa realizovala v Československu banková reforma ako aj demonopolizácia bankovej sústavy. V tomto čase definitívne končí obdobie vývoja česko-slovenského bankovníctva v rámci jednotnej ŠBČS, ktoré možno charakterizovať ako obdobie stagnácie a degradácie odborných činností bánk na administratívne inštitúcie bez možnosti ďalšieho rozvoja.

Delimitáciou sa ŠBČS rozdelila na štyri štátne peňažné ústavy: Štátnu banku československú s funkciou ústrednej emisnej banky štátu a banky bánk; Komerčnú banku v Prahe; Všeobecnú úverovú banku v Bratislave a Investičnú banku v Prahe, ktorá síce už existovala, ale s podstatne odlišnou činnosťou. Spočiatku zostali pôsobiť bez výraznejších zmien činnosti existujúce štátne peňažné ústavy:

Živnostenská banka v Prahe, Slovenská Tatra banka Bratislava v klúde a Československá obchodná banka v Prahe, účastinná spoločnosť, ktorá bola založená v roku 1965 ako devízová banka pre potreby zahraničného obchodu. Neskôr vznikajú ďalšie komerčné banky ako aj zmiešané banky so zahraničnou kapitálovou účasťou resp. samostatné zahraničné banky. Hlavný ústav ŠBČS pre SR bol premenovaný na Štátnu banku česko-slovenskú, ústredie pre SR.

V septembri 1992, keď sa začalo pripravovať rozdelenie Česko-slovenskej federatívnej republiky na dva samostatné štáty, bol na rokovaní Predsedníctva vlády SR predložený materiál „Zásady a postupy zriadenia Národnej banky Slovenska“. Dňa 18. novembra 1992 Slovenská národná rada prijala zákon o Národnej banke Slovenska, ako emisnej banky nového štátu s termínom začatia jej činnosti k 1. januáru 1993. Prvými krokmi po vzniku banky bolo vykonanie menovej rozluky medzi Českou a Slovenskou republikou, ktorá bola stanovená na 8. februára 1993 okolkovaním budúcej slovenskej meny. Do konca roka 1993 sa dostala do obehu väčšina slovenských

bankoviek, ako aj všetky mince, vrátane halierových. Zriadenie novej centrálnej banky v Bratislave bolo oveľa náročnejšie ako v Prahe, pretože slovenské ústredie ŠBČS nemalo všetky úseky, odbory a oddelenia tak ako v Prahe, pretože slovenské ústredie ŠBČS nemalo všetky úseky, odbory a oddelenia tak ako pražské federálne centrum. Viacerí pracovníci novej centrálnej banky prišli z ministerstva financií a pomocnú ruku podali aj Medzinárodný menový fond a Svetová banka, ako aj niektoré európske centrálné banky /Bank of England, Deutsche Bundesbank/. V priebehu roka 1993 sa tak podarilo dotvoriť organizačnú štruktúru NBS do takej podoby, aby mohla plniť svoje zákonom určené funkcie. Táto konsolidácia sa prejavila aj menovaním Vladimíra Masára prezidentom republiky za prvého guvernéra banky 29. júla 1993.

Súčasný stav

Pre lepšie poznanie dejín centrálneho bankovníctva na Slovensku je istým limitujúcim prvkom nedostatok pramenného materiálu, keďže ústredie a hlavné orgány centrálnych bánk sa do roku 1993, okrem Slovenskej národnej banky, nachádzali mimo nášho územia.

Najvýznamnejšie a najdôležitejšie archívne dokumenty k tejto problematike sú preto uložené v archívoch centrálnych bánk Rakúska, Maďarska a Českej republiky.

V archíve NBS sa tak z činnosti Národnej banky Československej zachovala registratúra Oblastného ústavu NBČS v Bratislave a časť dokumentov filiálky v Banskej Bystrici, Nitre, Žiline a do roku 1939 aj filiálky v Bratislave. Medzi písomnosťami filiálok NBČS sú uložené aj vzájomne prepojené dokumenty z činnosti jej právnych predchodcov Rakúsko-uhorskej banky a Bankového úradu ministerstva financií asi do roku 1900. Po vzniku Bankového úradu ministerstva financií a po prevzatí agendy Rakúsko-uhorskej banky neboli totiž zväzky jej písomností vo spisovniach uzatvárané a tvorené nové. Písomnosti Bankového úradu boli ukladané do týchto zväzkov, alebo šanónov bez ohľadu na ich pôvod podľa vecného a chronologického hľadiska. Podobný postup sa zvolil aj po vzniku Národnej banky česko-slovenskej. Až do roku 1933 sa tak v jednom šanóne nachádzajú písomnosti týchto troch inštitúcií, pričom v spisovni bratislavskej filiálky bol do každého šanónu priložený

zoznam dokumentov. To isté sa týkalo aj účtovných kníh. Od roku 1933 bolo v NBČS zavedené nové usporiadanie písomností vo spisovniach zohľadňujúce organizačnú štruktúru, vecné hľadisko a vzájomnú súvislosť písomného materiálu.

Najväčším a najzachovalejším celkom z činnosti NBČS na Slovensku je registratúra Oblastného ústavu v Bratislave, ktorú v súčasnosti spracovávam, na základe vypracovaného projektu spracovania a sprístupnenia archívneho fondu. Hoci sú pre krátke obdobie činnosti Oblastného ústavu NBČS charakteristické neustále organizačné zmeny súvisiace jednak s uvoľňovaním viazaných vkladov a po roku 1948 s okliešťovaním jeho právomoci, písomnosti tvoria pomerne ucelený celok. Ide predovšetkým o písomnosti Riaditeľstva Oblastného ústavu, administratívneho, úverového a devízového odboru. Písomnosti boli po vybavení ukladané v spisovni podľa jednotlivých odborov a oddelení podľa vecných skupín chronologicko-numerickej. Ako smernica pre ukladanie písomností pochádzajúcich z obchodnej činnosti banky bol v roku 1946 vydaný Heslovník písomností, rozdelený na 20 základných skupín,

kde bol čiastočne obsiahnutý aj skartačný plán, ktorý sa však vôbec nedodržiaval. K istému narušeniu registratúry došlo po zriadení ŠBČS, ktorá prevzala časť dokumentov devízového, úverového oddelenia, ktoré potrebovala pre svoju činnosť.

Pri spracúvaní písomností pochádzajúcich z činnosti NBČS sa zistilo, že istá časť z nich sa v minulosti stratila pri rôznych organizačných zmenách. Iné významné dokumenty ako napríklad časť osobných spisov najvýznamnejších funkcionárov banky bez stopy zmizla koncom 40. a začiatkom 50. rokov. Ďalšou príčinou zničenia písomností bolo ich nevhodné uloženie, ako sa to stalo v bývalom podnikovom archíve ŠBČS v Ružomberku, kde v dôsledku zatopenia pivničných priestorov boli dokumenty z činnosti filiálky NBČS v Ružomberku znehodnotené natol'ko, že museli byť vyskartované.

Rozsahom najväčšiu časť dokumentov centrálného bankovníctva na Slovensku tvorí písomná registratúra ŠBČS, Oblastný ústav pre Slovensko, ktorá sa v období rokov 1984 až 1989 postupne spracúvala a sprístupňovala. Zaslúžila sa o to dlhoročná vedúca archívu ŠBČS Soňa Pospíšilová. Pod jej vedením bolo

spracované obdobie od vzniku ŠBČS po rok 1970. Výsledkom práce sú štyri časti „Inventára spisového materiálu ŠBČS, Oblastný ústav v Bratislave“. Dokumenty boli spracované chronologicky a bola snaha zachovať v každom roku organizačnú štruktúru Oblastného ústavu ŠBČS, ktorá sa však neustále menila. V archíve sa v súčasnosti nachádza približne 1300 bm spracovanej, ako aj nespracovanej písomnej registratúry z obdobia existencie Štátnej banky československej. Od roku 1995 prebiehalo sústreďovanie a dopĺňovanie týchto dokumentov z pobočiek a expozitúr Národnej banky Slovenska, ako aj z expozitúr Všeobecnej úverovej banky, na základe zmluvy o vzájomnej spolupráci v oblasti spisovej a archívnej služby z roku 1990 a 1995. Keďže po svojom vzniku ŠBČS prevzala likvidačnú agendu úverov a nehnuteľností všetkých slovenských komerčných bánk, registratúra Oblastného ústavu ŠBČS je vo veľkej miere využívaná v súvislosti s reštitučnými žiadosťami občanov, ako sú žiadosti o vyhládanie významných potvrdení o vyplatení úverov, kúpe a predaji nehnuteľností, záložnom práve a podobne. Po spracovaní tejto registratúry a vypracovaní inventára

archívneho fondu sa, ako v iných prípadoch, počíta so sprístupnením archívnych dokumentov elektronickou formou, podľa vypracovaných projektov.

Aj napriek tomu, že sa písomnosti z činnosti centrálného bankovníctva na Slovensku nezachovali komplexne, obsahujú viacero cenných dokumentov k poznaniu menového vývoja ako aj dejín slovenského peňažníctva, ako sú napríklad výročné správy, záverečné účty a predpisy Bankového úradu ministerstva financií a NBČS. Významným prameňom sú aj dokumenty z činnosti bratislavskej filiálky týchto inštitúcií, ktoré dokladajú snahy predstaviteľov slovenského peňažníctva a jeho reorganizáciu ako aj zvýšenie slovenského vplyvu pri správe centrálnej banky. Ako som už uviedol, najucelenejším celkom sú písomné registratúry povojnového Oblastného ústavu NBČS a od roku 1950 ŠBČS, ktoré dokumentujú snahu týchto orgánov o udržanie ich autonómneho postavenia v rámci banky, ako aj narastanie centralizácie zo strany ústredia v Prahe po roku 1948. K významným dokumentom po roku 1945 patria tiež písomnosti úverového odboru o poskytovaní rôznych investičných úverov na

oživenie hospodárskeho života po vojne. Z činnosti devízového odboru pochádzajú písomnosti týkajúce sa problematiky vytvárania mierových zmlúv s Maďarskom a Nemeckom, uzatvárania dohôd o platobnom styku s rôznymi krajinami sveta, ako aj rokovania s rôznymi zahraničnými bankami o vyrovnaní pohľadávok za SNB. K najzaujímavejším patria aj dokumenty týkajúce sa problematiky uvoľňovania viazaných vkladov po roku 1945, o osude tzv. menového a židovského zlata, o problematike vyčíslenia vojnových škôd a o procese centralizácie slovenského peňažníctva do Štátnej banky československej.

Aby sa mohol tento písomný materiál ešte viac skompletizovať a doplniť, chceli by sme nadviazať intenzívnejší kontakt s Archívom ČNB v Prahe a archívmi centrálnych bánk vo Viedni a Budapešti. Predchádzajúce rokovania medzi predstaviteľmi NBS a ČNB v roku 1993 a 1996 však nevedli k úspechu aj napriek tomu, že slovenská strana navrhla o tejto otázke uzavrieť osobitnú dohodu medzi spomínanými centrálnymi bankami. ČNB otázku prechodu príslušnej časti archívnych fondov bývalej ŠBČS na Slovensko podmieňovala vyriešením celkovej

problematiky delenia majetku ČSFR v zmysle ústavného zákona č. 541/1992

Zb. o delení majetku České a Slovenskej federatívnej republiky.

Mgr. František Chudják

Archív NBS

Diskusia

Pripomienky k APV „Knižnice v.1.1“

1/ Kým sa knižný fond nezačne spracúvať „ad librum“, teoreticky program obsahuje všetky atribúty, ktoré má obsahovať sekundárny informačný prameň o knihe /katalogizačný záznam/. Po naplnení - aktualizovaní databázy - registre -, pri aktualizácii Evidencie kníh a následnej tlači katalog. lístka prichádzame na odstrániteľné nedostatky výsledného produktu, ktorý nespĺňa základné pravidlá tvorby záznamu a normu ČSN 01 0195, ktorá unifikuje štruktúru a schému záznamu pre sekundárny dokument /katalogizačný záznam/.

V prehľade Všetko o titule: Načo naplníme MDT znakmi TEM.OBLASTI, keď číselný kód MDT nie je ani v prehľade - iba slovné vyjadrenie. Číselný kód sa používa cca 100 rokov; bežne ho poznajú čitatelia vo verejných knižniciach, vedia, že keď

chcú knihu z oblasti dejín, geografie, genealógie a pod. hľadajú ju pod systematickým znakom MDT. - 9. S ohľadom na budúcnosť - prečo máme rozvádzať alfanumerické systematické znaky, keď máme zaužívané celosvetovo MDT - ČSN 01 0180.

AUTOR - ZMENIŤ NA POVINNÚ POLOŽKU!

VYHLADÁVANIE. Podľa signatúry v programe len vtedy, keď je vytvorená zo systematického znaku MDT. Napr. vzor č.1 /viď príloha č.1/ signatúru vytvorím 947/Kr, tak viem, že hľadám Dejiny ZSSR, autorom ktorých je Krandžalov.

Inak vyhľadávanie podľa názvu je možné len vtedy, ak máme vypracovaný názvový katalóg - či už v databáze, alebo klasický - usporiadaný abecedne podľa prvého slova názvu knihy. Reťazec názvu musí byť zadaný

zhodne s natypovaným názvom, inak ho nenájde /napr. Dějiny - Dejiny/.

Najideálnejšie - dať povinnú položku systematický znak MDT a vyhľadávať podľa číselného kódu **tematickej** oblasti, tak hľadám napr. knihy o písme všeobecne pod kódom-003; encyklopédie- 03; rukopisy-091; knihy o psychológii-159.9; bibliu-22; vnútornú politiku-323; biografie-929; vlastiveda-908 a pod.

Údaje v prírástkovom zozname zostručniť - do veľkosti A4 /viď prílohu č.2/; počet strán knihy neobsahuje ani predtlačný klasický prírástkový zoznam /tlačivo ŠEVT/. Uviesť číslo pokladničného dokladu, ak bola kniha zakúpená, resp. č. faktúry.

Vľavo: prč., signatúra, autor, názov, vydavateľské údaje - > skratky stručne
Vpravo: č.pokl. dokladu, cena knihy, jazyk, poznámka /vyradené, predch.prír.č./

ČITATELIA, VÝPOŽIČKY, REZER-VÁCIE - zostručniť - zbytočne veľa údajov - nejedná sa o verejnú knižnicu. Výber nie je voľný - knihu vyhľadáva a podáva bádateľovi archivár, preto v prvom rade on musí mať prehľadne usporiadané sekundárne informácie /katalóg/ o knihách s odkazom na signatúru = miesto uloženia knihy, aby

za krátky čas mohol knihu sprostredkovať.

Katalóg - najlepší - systematický = tematické oblasti /bádateľ si pýta životopis P. J. Šafárika a nie autora, názov si tiež presne nepamätá; signatúru sa dozvie z katalogizačného záznamu, až keď ho nájde!

Ale ak sú katalogizačné lístky usporiadané

913 - Regionálna geografia

929 - Biografia, archivár si za pár mesiacov zvykne, že má v rámci MDT znaku 929 - všetky záznamy o biografických tituloch v archívnej knižnici, alebo pod slovným vyjadrením Biografia, či Životopisy. Nemusi prehliadať všetky záznamy podľa názvu, či podľa signatúry. Pri knižnici s cca 20.000 zväzkami aj prostredníctvom počítača dlhá odozva - odhliadnuc od toho, že signatúru aj tak neviem a presný názov tiež vždy nie.

2/ Po dopracovaní APV by toto bolo možné využívať aj okresnými úradmi ako program na evidenciu zakúpených kníh, manuálov, zbierok zákonov a časopisov, ktoré sú v súčasnej dobe kupované len v obmedzenom množstve a ich vypožičiavanie sa eviduje zatiaľ len ručne. /Vhodné pre rýchle konkrétne

hľadanie, výstupy, rezervácie kníh, manuálov, .../

3/ Evidencia kníh - časť programu 4.3.1.1. KNIHA

Aktualizácia údajov o knihách - zabezpečoval by na OÚ poverený pracovník /buď zo Správy vnútornej prevádzky, alebo technický správca?/

I. okno: **a/ TITUL** - signatúra: na OÚ by mohla byť alfanumerická signatúra s použitím znakov registratúrneho plánu podľa vecných skupín /**A** - Všeobecne - prednosta úradu; **AA1** - zástupca prednostu I, **AA2** - zástupca prednostu II, **B** - Všeobecná vnútorná správa - rozčleniť na jednotlivé oddelenia, **C** - živnostenské podnikanie, **D** - požiarna ochrana, ... **M** - sociálne veci, **N** - zdravotníctvo, ... **W** - obrana.

Napr.: Brožúra - zákon č.10 /o kontrole bude mať signatúru T - 149, a,b,c: čiže OÚ zakúpi 3 ks publikácie Zákon o kontrole, ktoré budú uložené na oddelení kontroly OÚ, signatúra T - 149 - pr.č. 934; T - 149a - pr.č.935; T - 149b - pr.č.936, pričom T= odd. kontroly, 149 = poradové číslo knihy na odd. kontroly, pr.č. = prírastkové číslo z celkového počtu kníh OÚ. Získa sa tým prehľad o hmotnej zodpovednosti, pretože na každom odbore, resp. oddelení, bude

zodpovedný pracovník - resp. pracovník, ktorý knihu preberie. Bude aj prehľad o stave zakúpených kníh na celom úrade - pri výmene pracovníkov - inventarizácia - odovzdávací protokol; nedôjde k strate ani zmätkom. Prírastkový zoznam = inventárny zoznam /ako pri DKP/.

b/ TEMATICKÁ OBLASŤ:

Naplniť databázu údajov - tem. oblasť - registre - podľa ČSN 010180/z r.1974 MDT - výber najdôležitejších znakov - a zabezpečiť, aby na výstupnom katalogizačnom zázname na normovanom rozmere 7,5 x 12,5 cm bol vyznačený udaný číselný kód MDT v ľavom hornom rohu nad autorom.

c/ AUTOR - zmeniť na povinnú položku - uviesť do praxe normu ČSN 010195 /schv.23.8.1990/. Ak je kniha bez autora, resp. ak je kniha výsledkom kolektívu autorov, prvé slovo z názvu sa použije ako autor, napr. ÚSTAVA /-záhľavie-/ Ústava Slovenskej republiky, alebo SMREK, Ján; SMREK, Ján a kol.; SMREK, Ján /J./ - JANOVIČ, Tomáš /T./ - VÁLEK, Miroslav /M./

d/ NÁZOV - DEJINY - DĚJINY - ako s filtrom? Ak si nepamätám ani ja, ani záujemca, že kniha je v češtine, nenájdem ju, resp. ju budem hľadať 2x.

- e/ **POZNÁMKA** - podnázov.
 Alebo preklad - prekladateľ, z akého
 originálu - znovu s ohľadom na normu
 - na katalogizačnom zázname
 usporiadať text podľa normy!
- 4/ Fyzický stav - netreba, zobrazovať
 v prírastkovom zozname
- 5/ Cena - zobrazit' na katalogizačnom
 lístku /zázname/ - zase podľa normy
- 6/ Poznámka ku knihe - dielu: Tu
 uviesť podnázov, alebo z akého
 originálu bola kniha preložená - znovu
 na k. záznam podľa normy
- 7/ Údaje o vydaní - 1. vydanie - podľa
 normy
- 8/ Miesto vydania - usporiadať podľa
 normy - napr. Bratislava, Ikar 1995
- 9/ Poznámka k vydavateľstvu - netreba
 Št. príslušnosť vymáhanie dlžoby
 od. - netreba
- 10/ Rok vydania - ako pri bode 8 -
 usporiadať podľa normy - napr.
 Bratislava, Ikar 1995
- 11/ Krajina vydania - nemusí byť.
- 12/ Počet strán - podľa normy, aj
 prílohy! /Používať skratku s, nie str./
- 13/ Doplnky - nemusí, ak sa opraví
 počet strán.
- 14/ **AUTORI**
 Priezvisko - všetky písmená veľké

Platia tu všetky pripomienky, uvedené
 v bode c/ **AUTOR**.

Štátna príslušnosť - netreba

Autorstvo potom netreba!

Usporiadať podľa normy.

15 - 16/ Klúčové slová a jazyky môžu
 byť.

4.3.1.2. **VYHLADÁVANIE**

Zmeniť - nie podľa signatúry! Tem.
 oblasť; Názov - >, radšej podľa
 klúčových slov!

4.3.1.3. **AKTUALIZÁCIA**

V podstate bez pripomienok.

4.3.1.4. **FILTER**

Nemusí byť

fyzický stav, jazyk, údaje o vydaní

4.3.1.5. **POHĽAD - Všetko o titule -**

upraviť vzhľad katalogizačného
 lístka podľa normy. Umožniť na
 obrazovke zadať len taký počet
 znakov, ako pri tlači - podľa šablóny
 na tlač kat. lístka. T.č. pri tlači
 rozháďže, pretože je umožnené
 natypovať až 197 znakov a šablóna
 neumožní vytlačiť ich všetky.

To by bolo asi to hlavné. Veríme, že
 po odstránení a upravení APV dôjde k
 podstatnému skvalitneniu uží-
 vateľského komfortu a program bude
 aktívne využívaný, k čomu prajeme
 autorom veľa úspechov.

Ing. Ivan Gemerský
 vedúci odboru OÚ

Naši jubilanti

K životnému jubileu srdečne gratulujeme a prajeme veľa zdravia, šťastia, osobných a pracovných úspechov našej kolegyni:

Bražinová Magdaléna

ŠOBA Košice

Vydáva Spoločnosť slovenských archívárov 10 x ročne

Redakčná rada: V. Nováková, L. Vrteľ, J. Hanus, Z. Kollárová, I. Graus,
V. Hrtánková, V. Morišová

Technická úprava: ŠOKA v Šali, J. Benciová

Náklad: 380 ks

Povolilo: MK SR 1472/96